

8. Lawrence Kohlberg / The Claim to Moral Adequacy of a Highest Stage of Moral Judgment // Journal of Philosophy, 70 (1973). – P.630-646.
9. Сухомлинский В.А. Избранные произведения: В 5 т./ Редкол. А.Г. Дзевежин (пред.) и др. – К.: Рад.школа, 1979. – Т.5. – 1980. – С. 229-235.
10. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. – Т.5. Статті. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 219.
11. Сухомлинський В.О. Лист про педагогічну етику // Вибрані твори: В 5 т. – Т.5. Статті. – К.: Рад. школа, 1977. – С.600.

УДК 371.4

О.В. Білюк

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ І ПРОФЕСІОНАЛІЗМ УЧИТЕЛЯ З ПОГЛЯДУ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО ТА А.С.МАКАРЕНКА

У статті висвітлюється спільність та відмінність поглядів В.О.Сухомлинського і А.С.Макаренка щодо ролі педагогічної майстерності та професіоналізму вчителя у формуванні особистості учнів.

Community and difference of looks V.O.Souhomlinscogo and A.S.Macarenca concerning the role of pedagogical trade and professionalism of teacher in forming of personality of students is lighted in the article.

На сучасному етапі розвитку національної освіти зростають вимоги до особистості вчителя як організатора та керівника навчально-виховного процесу, який повинен орієнтуватися на інноваційні процеси в педагогічній теорії та практиці, мати належний рівень фахової підготовки, професійної та педагогічної культури.

Практичний і теоретичний досвід видатних педагогів В.О. Сухомлинського та А.С. Макаренка, їх педагогічні погляди на процеси формування педагогічної майстерності і професіоналізму найбільш співзвучні нашому часу й перспективам розвитку національної педагогічної освіти. Творчу діяльність двох талановитих педагогів єднали велике покликання до педагогічної діяльності, багаторічний досвід учительської праці, керівництво педагогічними колективами, пошуки і утвердження власних освітньо-виховних концепцій щодо підготовки вчителя, його ролі і місця у формуванні особистості.

Автори дослідження проблеми становлення педагога і формування його педагогічної культури Антонєць М.Я., Зязюн І.А., Луцюк А.М., Сухомлинська О.В., Тартаковський Б. та інші аналізують різноманітні аспекти професіоналізму та діяльності особистості вчителя у педагогічній системі В.О.Сухомлинського, підкреслюють неоціненну важливість та відповідальність учительської праці.

Дослідники спадщини А.С. Макаренка Л. Крамушенко, Л. Пашко, М. Окса, М.Ярмаченко розглядають проблеми ролі і місця педагога і його професіоналізму у контексті становлення та розвитку виховної системи, формування ціннісної сутності людини.

Метою статті є порівняльний аналіз спільних і відмінних особливостей педагогічних думок, поглядів, ідей великих педагогів щодо особистості вчителя, його професіоналізму та педагогічної культури, місця і ролі у забезпеченні ефективності навчально-виховного процесу по формуванню особистості школяра.

Питання професійної майстерності та педагогічної культури В.О.Сухомлинський порушує в багатьох творах, статтях, серед яких «Павлівська середня школа», «Розмова з молодим директором», «Сто порад учителям», «Методика виховання колективу», «Суспільство і вчитель» та багато інших. Педагог-новатор, будучи особисто взірцем педагогічної майстерності та високої педагогічної культури, вважав, що досконале володіння вчителем «наукою, майстерністю і мистецтвом навчання та виховання» є умовою успішного педагогічного процесу.

Найрізноманітніші аспекти педагогічної творчості, розвитку та формування професійного педагогічного таланту, педагогічної культури розкриваються А.С.Макаренком в його творах, статтях: «Про деякі проблеми теорії і практики виховання», «Проблеми шкільного радянського виховання», «Деякі висновки з мого педагогічного досвіду», «Про мій досвід», «Педагогічна поема» та ін. Спираючись на власний досвід, А.С.Макаренко довів, зокрема, що цілісна виховна система діє ефективно за умови високого професіоналізму педагогів, об'єднаних в єдиний педагогічний колектив, ідеєю віри в людину, що роль педагога ґрунтується на високому професіоналізмі, майстерності, здібності прораховувати результати своєї діяльності.

В.О.Сухомлинський та А.С.Макаренко виділяють ряд спільних специфічних властивостей і якостей майстерності педагога:

- всебічна теоретична і практична підготовка, оволодіння спеціальними знаннями та навичками, «без яких жоден вихователь не може бути хорошим вихователем» [4: 57];
- Педагогічна теорія, що живить педагогічну майстерність учителя, розвивається за умови, якщо вона відбивається в творчій індивідуальній праці, «теорія навчання – складна і потрібна теорія, без оволодіння якою неможливо працювати в школі» [6: 427];
- глибоке знання теорії та володіння майстерністю навчання та виховання, «яка ґрунтується на умінні, на кваліфікації» [3: 114];
- потреба творчого пошуку з елементами наукового дослідження, адже «у самій своїй основі педагогічна праця – справжня творча праця – стоїть близько до наукового дослідження» [6: 472];
- поєднання професіональних якостей вчителя і вихователя, оскільки «виховна сила особистості педагога полягає в тому, наскільки органічно зливається в ньому вчитель і вихователь» [7: 559], педагог має бути активним і «свідомо спрямований на виховну роботу» [4: 57];
- постійне розширення свого наукового і педагогічного кругозору шляхом самоосвіти, самовдосконалення і самовиховання;
- усвідомлення цілей освітньо-виховної діяльності, яка визначається «програмою людською особи, програмою людського характеру» і має вищий спеціальний зміст – виховання особистості людини [2: 15]. Уміння прогнозувати і проектувати подальші можливості розвитку творчих якостей вихованців, адже «кінцевий результат педагогічної праці можна побачити не сьогодні, не завтра, а через тривалий час» [6: 420]
- інтелектуальний і професіональний обмін цінностями у педагогічному колективі, якому притаманні активний розвиток педагогічної думки, постійний творчий пошук, ініціатива, відповідальність;
- особистість педагога, як носія найвищих ідеалів, людяності, добра, справедливості і гуманізму творить особистість вихованця. На найтонші сфери духовного життя особистості, яка формується – розум, почуття, воля, переконаність, самосвідомість, можна впливати «тільки так само-розумом, почуттям, волею, переконаністю, самосвідомістю» [6: 421]

Аналіз теоретичної спадщини В.О.Сухомлинського та А.С. Макаренка дає підставу стверджувати, що у їхніх поглядах на педагогічний професіоналізм було багато спільного. Зокрема, обидва педагоги розуміли багатоаспектність педагогічної майстерності та її значення для вчителів у організації навчально-виховного процесу.

Під педагогічною майстерністю В.О.Сухомлинський розумів єдність глибоких знань науки та теорії і практики мистецтва навчання й виховання, педагогічна творчість і застосування найрезультативніших методів і прийомів навчання та виховання, педагогічний такт і педагогічна етика, радість спілкування з дитиною і віра в неї, перцептивні здібності,

особиста духовна культура та вміння розуміти духовний світ школяра з тим, щоб впливати на свідомість і почуття, керувати його розумовою працею, всебічним розвитком.

Розробляючи вимоги до професійної майстерності вчителя, В.О.Сухомлинський був переконаний, що високий рівень як загальної, так і педагогічної культури, є визначальним у педагогічній діяльності. Педагогічна культура розглядається В.О.Сухомлинським як об'ємне, багатоаспектне поняття, що охоплює різні сторони особистісних проявів діяльності вчителя і, можливо, як одна із складових педагогічної майстерності.

Дещо у вузькому розумінні був підхід А.С.Макаренка до визначення педагогічної майстерності, яка, на його думку, є не якимось особливим „мистецтвом, що вимагає таланту; вона є спеціальністю, якої треба навчатись". Для педагогів потрібна реальна педагогічна теорія з метою розвитку ділового мислення, творчого пошуку, знань, умінь і навичок, які допоможуть осмислити і зрозуміти ділову суть своєї роботи і без „непотрібного нелюдського напруження" добре виконувати свої функції. Не випадково вирішального значення А.С. Макаренка надавав педагогічній (методичній) техніці [4: 78].

Особистою педагогічною практикою Макаренка переконував у необхідності справжнього знання виховного процесу, майстерності, яка ґрунтується на вмінні, на класифікації, на досвіді. «Даю вам слово честі, – пише А.С. Макаренко, – я себе не вважав за хоч трохи талановитого педагога. Кажу вам це відверто. Але я багато працював... добивався оволодіння цією майстерністю, спершу навіть не вірив, та чи є така майстерність, та чи треба говорити про так званий педагогічний талант». Молодим учителям необхідно наполегливо вчитися майстерності, не покладатися лише на талант, адже „майстерність – це те, чого можна добитися, і як може бути відомий майстер – токар, чудовий майстер – лікар, так повинен і може бути чудовим майстром педагог" [3: 115].

В.О Сухомлинський та А.С.Макаренко доводили, що важливою умовою зростання досвіду педагогічної роботи, формування майстерності навчання та виховання, зростання творчого потенціалу педагога, рівня його особистісної самореалізації є створення згуртованого педагогічного колективу, якому притаманні активний розвиток педагогічної думки, постійний творчий пошук ініціатива, відповідальність.

Зусиллями В.О.Сухомлинського по згуртуванню педагогічного колективу вчителі Павлівської школи переживали процес становлення як професіонали-одномудці. Духовний світ колективу і духовний світ та професіоналізм особистості вчителя формувалися завдяки взаємному впливу. На думку вченого-педагога, чим прогресивнішим є педагогічний колектив, тим майстернішу, більш творчу особистість учителя він формує. «У школі, – пише В.О.Сухомлинський, – де педагогічний колектив є мудрим охоронцем моральних і інтелектуальних цінностей, молодий педагог швидко й безболісно стає майстром навчання і виховання» [5: 199].

Турбуючись про створення педагогічному колективу умов для професіонального росту членів колективу, А.С. Макаренко висловлював незадоволення з приводу того, що під тягарем дріб'язкових перевірок і регламентуючих наказів педагог обмежений у свободі творчості і не здатний принести користь дітям. Адже вихователь повинен мати право на творчий ризик в ім'я щастя юної особистості. На зниження ефективності творчої праці, навіть талановитих учителів, впливають невизначеність виховного процесу в школі, розпорошеність педагогічних сил та побоювання сміливого почину.

З поняття «педагогічна майстерність» В.О.Сухомлинський та А.С.Макаренко окремо виділяють «майстерність виховання» та «майстерність навчання», особливо наголошуючи на майстерності виховання. А.С.Макаренко навіть був схильним відокремлювати процес виховання від процесу освіти з тим, щоб була виділена окрема галузь майстерності вихователя.

В.О Сухомлинський був переконаний, що професія вчителя поєднує в собі дві спеціальності, отже, він має бути фахівцем не тільки зі свого предмета, але й вихователем, прищеплювати учням ідеали, традиції, цінності. Говорячи про якості вчителя як вихователя у праці «Розмова з молодим директором», вчений-педагог поняття «вчитель-вихователь»

визначає як «вічна проблема педагогічної творчості», яка є «предметом творчого дослідження і пошуку» у всій «складності й багатогранності того глибоко особистого, індивідуального, що в кінцевому підсумку й визначає секрети виховання як єдності науки, майстерності і мистецтва». В основі взаємовідносин учителя і учня лежить „моральна і педагогічна ідея”, яка в „десяти талановитих майстрів педагогічної праці знаходить десять цілком різних виявів”. Від того, як „моральні і педагогічні ідеї відбиваються в духовному світі людини”, залежить, „як учитель стає майстром педагогічного процесу” [6: 477].

З погляду А.С. Макаренка виховання є особливою галуззю педагогічної діяльності, яка не може бути обмеженою лише питаннями викладання тому, що „виховна робота керує всім життям учня”, що „виховний процес відбувається не тільки в класі, а буквально на кожному квадратному метрі нашої землі”. Тому при необхідності залучення шкільних учителів до виконання функцій вихователя з ними треба проводити „велику роботу, щоб навчити їх виховувати”. Навчання майстерності виховання, на думку педагога-новатора, полягало „насамперед в організації характеру педагога, виховання його особистої поведінки, а потім в організації його спеціальних знань та навичок”, оскільки робота вихователя найважча, найвідповідальніша, вимагає найбільшого напруження і великих сил і великих здібностей [4: 56-57].

Формування педагогічної майстерності та професіоналізму В.О.Сухомлинський і А.С.Макаренко розглядали у тісному зв'язку з розвитком антропологічних наук та глибоким володінням майбутніми педагогами знаннями всіх цих наук, зокрема педагогіки, психології, фізіології, логіки, біології та ін. У процесі побудови діалектичної цілісної педагогічної системи великі педагоги творчо аналізували класичну спадщину вітчизняної і світової педагогічної думки, науковий рівень природничих, антропологічних і соціально-психологічних знань, які сформувалися на ті часи, рівень професійної підготовки випускників педагогічних навчальних закладів.

А.С.Макаренко був переконаний, що виховний засіб може бути виведений тільки з досвіду і перевірений та стверджений положеннями таких наук, як педагогіка, психологія, біологія та ін., які «у найближче десятиріччя дадуть точні положення про поведінку людської особи». Тому цілком логічно, що вихователі були орієнтовані педагогом на володіння знаннями антропологічних наук, яким належить постійна участь у виховній роботі [2: 15]. Він закликає теоретиків у галузі педагогічної науки „подолати старий безпомічний схоластичний метод утвердження і проповіді”, розвивати дослідну методологію, справжню матеріалістичну педагогічну теорію і техніку. Засуджував педагогіку, яка у суті своїй не має ніякого відношення до вирішення завдань соціального виховання, називаючи її «дамською» чи „інтелігентською”.

А.С.Макаренку було прикро спостерігати, як молодь, яка щойно закінчила вузи була „не озброєна педагогічно», її знання психолого-педагогічних наук були відірвані від практики, виявляла безпорадність у спілкуванні з вихованцями, а «в педагогічних вузах цією педагогічною майстерністю і не пахне», що «там не знають, що таке педагогічна майстерність» [3: 115]. Він закликав створювати „методику і методологію педагогічної науки”, побудовану на винахідливості, творчій думці, творчій методології. Теорія повинна розробити педагогічну техніку, вона має повернутися обличчям до практики. Він мріяв особисто написати підручник, назвавши його «педагогікою завтрашнього дня», побудувавши його за схемою: спочатку про виховання, потім про вчителя і закінчити дидактикою. Але, на жаль, ця мрія не збулася.

Педагогічна майстерність немислима без творчості, яку В.О.Сухомлинський називає глибоко індивідуальною якістю, що визначає «секрети виховання». Майстерність педагога живиться енергією, яка розвивається у творчій індивідуальній праці, його здібностях, таланті. Якщо ж теоретичні положення стають незмінними, або ж такими, що придатні для всіх випадків – теорія перетворюється в догму.

Видатний педагог був переконаний в тому, що формування педагогічної майстерності починається ще в стінах педагогічного закладу. Аналізуючи зміст педагогічної освіти,

В.О.Сухомлинський уже в ті часи передбачав зміни статусу педагогіки як навчального предмету, відстоюючи ідею інтеграції всіх психолого-педагогічних знань, поєднання з філософією, психологією, методикою викладання, культурологічними науками. Педагог радив роботу педагогічних навчальних закладів спрямовувати на підготовку не просто вчителів, а вчителя-майстра. З цією метою слід посилити увагу навчанню у вузах педагогічній майстерності, педагогічній профорієнтації, домагаючись підготовки і добору абітурієнтів за справжнім покликанням до професії вчителя. Адже не кожному притаманні такі риси вчителя, як талант і внутрішня психологічна потреба працювати з дітьми. Вони генетично закладені в природі особистості і їх треба виявити, сформулювати й призвичаїти до педагогічної праці.

Звичайно, це далеко не повний аналіз поглядів В.О.Сухомлинського та А.С.Макаренка в контексті вимог до педагогічної майстерності та професіоналізму вчителя. Їх новаторські ідеї не втратили актуальності й новизни, вони співзвучні з проблемами сучасної педагогічної науки і практики та потребами подальшого наукового дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Макаренко А.С. Из опыта работы // Избранные произведения: у 3-х т. – К.: Радянська школа, 1984. – Т.3. – С. 166-176.
2. Макаренко А.С. Методы воспитания // Избранные произведения: у 3-х т. – К.: Радянська школа, 1984. – Т.3. – С. 9-21.
3. Макаренко А.С. Некоторые выводы из моего педагогического опыта // Избранные произведения: у 3-х т. – К.: Радянська школа, 1984. – Т.3. – С. 110-126.
4. Макаренко А.С. Педагогика индивидуального действия// Избранные произведения: у 3-х т. – К.: Радянська школа, 1984. – Т.3. – С. 46-65.
5. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості // Вибрані твори: в 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.2. – С. 55-208.
6. Сухомлинський В.О. Розмови з молодим директором // Вибрані твори: в 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т.4. – С. 393 – 622.
7. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям // Вибрані твори: в 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.2. – С. 419-657.

УДК 378

С.Б. Бричок

ТВОРЧЕ ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ В.СУХОМЛИНСЬКОГО У ВИКЛАДАННІ КУРСУ “МЕТОДИКА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ УЧНІВ” МАЙБУТНІМ ПЕДАГОГАМ

У статті розкрито досвід використання ідей Василя Сухомлинського у процесі викладання курсу “Методика психолого-педагогічного вивчення учнів” на педагогічному факультеті Рівненського державного гуманітарного університету.

The article disclosed the experience with the ideas of Vasilja Suhomlinskogo in the process of teaching the course «Methods of psychological and pedagogical study students» faculty at the Rivne State Humanitarian University.

Постановка проблеми. Сучасна вища школа України повинна виконувати важливе соціальне замовлення суспільства – сформувати творчу особистість з високим рівнем інтелектуального і духовного розвитку, справжнього громадянина, патріота, висококваліфікованого фахівця, здатного забезпечити поступ нації. Вища педагогічна освіта орієнтована на формування особистості педагога як найвищої цінності, орієнтована на розвиток і саморозвиток цієї особистості. Враховуючи вимоги галузевих освітніх стандартів, та зокрема, освітньо-кваліфікаційної характеристики, мета сучасної педагогічної освіти –